

ВКЛАД

В
СВІТОВУ
КУЛЬТУРУ

Видання КПС ЗДА.-

~ МИРОН ЗАКЛИНСЬКИЙ ~

Мирон Заклинський

В КЛАД УКРАЇНИ
СВІТОВУ КУЛЬТУРУ.

Передмова.

Мета цієї праці - коротко і приступно з"ясувати вклад нашої нації в світову культуру.

Не йде тут лише про нашу письменницьку і мистецьку творчість, але й про все те, що створила наша нація орігінальне, велике й неповторне в різних ділянках громадянського життя; - тут підкреслюється також та поміч, яку наша нація подавала ближчим і далішим сусідам у розвитку їхньої культури, чи в безпеці, конечній для ії розвитку.

Більшість із того, що створили наші предки в княжій добі, пропала. - Особливо з творів літератури і мистецтва. Знову ж безупинні війни в княжих і козацьких часах і неволя в частині княжої та козацької - і в новочасній добі - перешкодили нашій нації розвинути в повній своєї творчості і створити такі великі культурні варгості, до яких наша високоталановита нація здатна.

Не має в Європі ніодної великої нації, що мала б таку бурливу і трагічну історію, як наша. Хоч би в козацьких часах: Чотириста і триста років тому вся Європа духовно розіцьвіла під впливом творчих течій гуманізму й ренесансу. Там виростали й діяли творці - велетні, як Леонардо да Вінчі та Мікель Анджельо, Тічіян і Рафаель, Дірер і Гольбайн, Рембрандт і Рубенс, - славні на весь світ письменники - Расін, Корнель і Молієр, незрівняний Шекспір, високоталановиті філософи Декарт, Спіноза, Бекн і Ляйбніц, окрім того астрономи Кеплер і Нютон - та багато інших. -

У ту саму пору випадали наші оселі та безпощадно винищували наш народ дики татари і продавали десятками тисяч у неволю. Наша велична столиця в княжих часах найбільше і найбагатшо місто в Європі по Царгороді, що наче рефлектор освічувала темряву, що залягала на європейському сході - стала пограничною твердинею, убога, обробована і повна руїн.

Ненажерливі сусіди, поляки, скористали з тої ситуації та тим важче нас поневолили. - Обмеження й заборони нашої літератури під московським ярмом, починаючи забороною царя Петра I. в 1721. році, дуже гальмували її розвій.

Московські большевики винищили наших письменників, мистців і вчених засланнями і розстрілами а решту змусили працювати для своєї партії. -

Таких важких труднощів не зазнавав ніоден інший великий народ. Це доказ непоборної, надлюдської життєздатності нашої нації та великої культурної сили, що вона всетаки зуміла так багато створити високовартісних культурних цінностей.

Хоч давно вже живе наша нація, вона лишилася молодою, геройчною, спрагненою волі і творчості. Ця незломність, цей розмах є запорою, що наша нація скоро здобуде незалежну державу, - як конечну передумову свого всестороннього розвитку, - тоді в сеої свободій творчості скаже світові в різних ділянках культури, - зокрема в мистецтві, - нове творче слово, - та покаже дорогу, як вийти народам цівілізованого світу з іх теперішнього, морального й культурного упадку. -

І. К Н Я Ж А Д О Б А .

Наша княжа держава тривала довше як пів тисячі років. Вона витворила високу культуру на народній основі та розповсюдлювала її по широких просторах східної Європи, над якими панувала. Також сусідні держави багато взяли з тої культури: Московщина і Білорусь, що створились на її території, та Литва й Польща.

1. Великим вкладом у культуру всеї Європи був той захист що їй давала Київська держава. Вона ж боролася з дикими, рабівничими ордами кочівників, що приходили з Азії. Важка була ця боротьба, та й тривала вона довгі століття, - майже весь час існування нашої держави. Зате для народів, що жили спокійніше за нашими плечима була це велика поміч. Доказом, - нещадна руїна руїна, яку робили в середній частині Європи ті дики народи, що туди забрали. В 4. і 5. сторіччі гуни, згодом авари, що осіли, як і гуни раніш над Дунаєм, у теперішній Угорщині. Одні й другі рабували й пустошили краї середньої та півдневої Європи. Авари дошкуловали сусіднім краям зо два століття, - заки найшовся доволі сильний полководець, Карло Великий і знищив орду коло року 800. - Подібно діяла мадярська орда, хоч не належала до великих, вона кочувала в наших степах у часах Віщого Олега.

Перед роком 900 перейшла вона за Карпати, там зруйнувала Великоморавську державу. Опісля півстоліття нападала безупину на сусідні краї та рабувала їй випалювала оселі в німецькій державі. Німецькі князі й володарі довго не могли її приборкати, аж Оттон Великий поборов її в 955 році та змусив до осілого життя.

Не диво отже, що й наші князі не змогли скоро побороти сильні орди печенігів, половців і найбільшу з них татарську /монгольську/.

Тимбільше, що ніхто ім у тій затяжній війні не помогав. Орду печенігів знищив аж у 1036 р. Ярослав Мудрий, а вона вже в 920-тих рр. дошкулювала своїми нападами його прадідові Ігореві. Внук Ярослава Мудрого, Володимир Мономах зламав силу половців, що вже з 50 років руйнували Україну, в трьох великих походах, у початку 12.віку.

Згодом вони відновили свої напади - і наші князі боролися з ними ще з пів століття. Вкінці прийшла найсильніша з них орда - татарська /монгольська/ - Київська держава впала в боротьбі з ними в 1240. році.

Цю геройську боротьбу Київської держави продовжила Галицько-Волинська. Князь Роман, коло р.1200 сильно погромив половців, його син Данило шукав у 1240-их і 50-тих рр. військової помочі у західній Європі проти монголів та не діждався її. Тоді з геройською від-вагою виступив проти монголів сам, хоч перед ними дрижали найсильніші європейські держави.

В 14. віці продовжували протимонгольську боротьбу два Данилові правнуки, Андрій і Лев II.

Польський король Локетек написав 1323. р. в листі до Папи, що має хурбу, бо не живуть уже два руські князі, що були для Польщі "непоборним щитом проти жорстокого татарського народу" - і тепер він боїться татарських нападів.

Намі північні й західні сусіди: мадяри, поляки й москалі міцніли за нашими плечима і згодом так нам відплатилися, що нас ослаблених тими війнами, - поневолили. Про трагічну долю України оспівав великий Гетьман Мазепа в пісні:

"Ой горе тій чайці, чаєщі небозі,
Що вивела чаєнтя при битій дорозі".

2. Наша справна й розгалужена купецька організація була зразком для інших великих народів, бо такої не було в середній, ані західній Європі. Київські купці скуповували всі сирівці /головно скіри, мед і віск/ від наших /і частинно білоруських/ племен Дніпрового дірччя та засобляли ті племена в усе їм потрібне.

В 9. і 10. віках головними купцями були наші князі.

Вони й вели війни задля купецьких справ з Царгородом і з закавказькими народами.

3. Не диво, що золото струмом плило до Києва і князі мали засоби на будову й окрасу величніх церков, що були гордімтю столиці й усєї держави. Київ розвивався наче в казці. Лиш одно місто в Європі було людніше, багатше а може й краще за Київ, - це був Царгород. Тодішній Київ перевищав красою, багатством і кількістю населення головні західно-європейські столиці : Лондон, Париж і Рим.

4. Християнська віра поширилася в Україні по всій державі. Відсталі московські племена ще 200 років після хрещення України опириалися Християнству та вбивали місіонарів з України. Врешті таки приняли Христову віру з Києва.

З України ширилася не лиш віра, але й загалом культура серед білоруських, московських і фінських племен, що жили в Київській державі, - також у Литві й Польщі ширилася вона від нас.

В Україні основано перші школи на європейському сході ще за Володимира Великого. Першу бібліотеку оснував у Києві Ярослав Мудрий. Твори наших письменників переписували не лиш на замовлення видатних людей з Київської держави, - але й для південних словян. Ці твори вивозили також у московщину, там найдено "Слово о Полку", - наші літописі та чимало інших творів нашого письменства. "Несторовий літопис" став основою літописів усіх східних слів'ян. -

5. Київські церкви - Десятинна і св. Софії - були щодо краси й величині перші на всьому європейському сході.

Десятинну церкву будували грецькі майстри у візантійському стилі, але вже за Ярослава Мудрого наші майстри переняли їхнє вміння та перетворили його відповідно до наших будівельних традицій.

Так повстало українсько-візантійський окремий будівельний стиль. В цьому стилі будовані всі наші церкви в княжих часах, починаючи з св. Софії.

Витворення власного стилю церковного будівництва в такому короткому часі є доказом талановитості нашого народу і високого рівня нашої тодішньої культури. Наша архітектура 10 - 13 століття була зразком для Білорусі, Московщини і також Польщі.

6. Церква св. Софії, зі своїми високоякісними мальонками, фресками і мозаїками, має велику мистецьку вартість світового значення.

Наше мальарство розвинулось блискуче вже в 11. столітті, воно, зокрема мозаїка, займає першорядне місце в європейському мальарстві середновіччя.

Україна випередила в мальарстві на пів тисячі років навіть Польщу, - а схід Європи на значно довший час. Ще в 14. і 15. століттях запрошували литовські великих князів, білоруські вельможі та польські королі, - наших мальарів, прикрашувати їхні церкви й замки /в Кракові,

Гнезні, Судомирі, Люблині, королівський замок у Кракові, замок великих князів коло Вильна і т.п./. У Польщі в тих часах ще не було малярів - мистців.

7. Уже за Ярослава Мудрого почалася в нас орігінальна літературна творчість високої якості. Грушівський признає за "Словом" - Іларіона більшу мистецьку вартість, як мали тодішні візантійські подібні твори, бо в них забагато красномовства.

Опис подорожі до св.Землі - Данила Паломника кращий і вартісніший, як подібні твори в тодішніх західно-европейських літературах. Високовартісні: Мономахове "Поучення дітям" і наші три літописі. Ці літописі стоять вище від візантійських - яскравістю і плястичністю опису, причиновим пов"язанням історичних подій, багатством цікавих по-бутових даних і великою правдомовністю.

Польські тодішні літописі /головно Кадлубка/ мають багато видуманих подій, яких мета вихвалити свого короля. -

Московські ж літописі подають переважно факти, без умотивування, без пояснень і без причинового зв"язку.

Гордістю нашого писменства княжої доби є епос "Слово о Полку Ігоревім". Це образ боротьби нашого народу з кочівниками.

Ані один зі слов'янських народів не має такого твору і не всі зі західно-европейських мають. - є свій епос у Французів - "Пісня про Ролянда" - є у Німців - "Пісня про Нібелунгів" - є у Фін-

стр. 10.

ляндців - Каловала. - "Слово о Полку Ігоревім" - це найкращий твір на-
шого письменства аж до Шевченка і живий образок лицарської, важкої
боротьби наших предків з дикими степовиками.

8. Вироби нашого мистецького ремесла високо оцінювали у
Франції та Візантії. Ці вироби викопують тепер не лише по всьому европ-
ейському сході, але й у різних краях поза ним, - так у Чехії найдено
золотарські вироби з княжої України та досліджене впливи наших золо-
тарів на чеських. Найдено також наші вироби в Польщі, Німеччині, Шве-
ції, Угорщині.

9. На дворі Ярослава Мудрого писано закони для судівництва.
Вони були дуже лагідні, спиралися на звичаєвому праві наших племен.
Той збірник законів називається "Руська Правда". Він став пізніше
основою "Литовського Статуту". "Руська Правда" мала вплив також на
законодавство Молдавії. - Лиш Московщина відкинула її, там обов'язу-
вали інші закони, незвичайно жорстокі. -

10. У Литовській добі нашої історії, що тривала 200 р. /1363-
1569/, наша культура панувала на всьому європейському сході /за вій-
ком Московщини, яка прияла її лише частинно. Головно Литовці, що
пізно пробудилися до державного й культурного життя користали з нашої
культури. Їх провідна верства прияла від нас мову, віру, письменство
право, мистецтво і т.п.

Наша мова була в Литві урядовою, її вживали на дворі великих князів у Вильні, нею розмовляла литовська аристократія.

Цей стан почав змінятися від часів Ягайлового договору з Польщею, /від року 1385/. Від тоді щораз міцнішали в Литві політичні й культурні впливи Польщі.

Всехтаки в деяких ділянках культури, зокрема в мистецтві, Україна стояла тоді настільки вищче від Польщі, що й польські королі, як уже вказано, зверталися аж до кінця 15.віку до наших майстрів, коли бажали прикрашувати свої замки і столичні церкви.

о-о-о-о-о-о-о-о
о-о-о-о-о

II. КОЗАЦЬКА ДОБА.

1. Впродовж усієї козацької доби, - себто в 16., 17. і 18. століттях вів наш народ, як і в княжій добі, безупинну війну з ко-чівниками, - татарами і турками.

Туреччина була тоді найбільша і найрухливіша сила в Європі та й велика для неї загроза. Турки опанували в 14. - 16. віках Балкани, Царгород, Угорщину, Середземне море з африканським його берегом, - і також Семигород, Молдавію, Волощину й усе побережя Чорного й Озівського морів. Вони поважно загрожували Відневі та імперії німецького цісаря. Турки часто воювали з німцями і на Середземному морі з Еспанією та Венецією. Татари робили під турецькою опікою свої напади на Україну.

Козацькі морські походи, особливо в 17. віці /від часів нашого найславнішого адмірала Сагайдачного/ руйнували турецькі над-бережні міста, інколи й передмістя Царгороду.

Ці напади у великій мірі підривали турецьку горду само-певність і осмілювали Європу. Тодішня Європа з признанням вітала козацьку поміч у протитурецькій боротьбі. -

Особливо завзято поборювали козаки кровожадного степового хижака - кримських татар. Татари руйнували частими нападами Україну, але нераз добиралися і до Польщі, Московщини, Білорусі. Запорожці пляново і невпинно воювали з ними на степах, нападали на їх твердині, та на Крим. Коли Польща виступала проти турків чи татар, козаки все помагали їй.

У війнах проти турків і татар, які вела Московщина під кінець 17. віку і весь 18. вік, усе приймали участь козаки. Свої перемоги в тих війнах осягала Московщина виключно, або переважно козацькими силами. По трьох віках боротьби олабили козаки татар так сильно, що Московщина без труду заняла їх кримську державу в 1783. Ця плянова і невпинна козацька боротьба була великою поміччю всій Європі, зокрема сусідам турків і татар.

2. Запорозька Січ - це була військова організація, неподібна до ніякої іншої в світі. Козаки-запорожці - це був лицарський орден, що мав за мету оборону України від усіх ворогів і оборону християнського світу від невірних турків і татар. Але коли лицарські ордени в інших краях були елітарні, аристократичні, на Січі панував закон рівності. Кожний відважний міг стати козаком. Старшиною вибирали хороброго і досвідченого, без огляду на походження. Запорожці вміли також погодити безможну волю з твердою карністю, що конечна в військовій організації, а ще в часах війни.

Січове товариство, це наш оргінальний вклад у світову культуру.

3. Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний /1510-1622р./ дуже зміцнив козацьку організацію своїми реформами. Він перший впровадив на Січі гостру карність, він зліпшив способи козацького воювання і навчив їх перемагати правильно військо. Морські походи спрямував він на Туреччину. Козацькі човни, в силі кількох сот - отже вдесятеробільшій як до тієї пори - перепливали Чорне Море, руйнували малоазійські турецькі міста, а той передмістя Царгороду. Сагайдачний навчив козаків перемогати в морських битвах турецьку воєнну флоту. Тоді зацікавилися козаками і їхньою неймовірною відвагою вся західня Європа. У битві під Хотином /1621/ вся сила могутніх турецьких наступів звернулася не проти польського війська, лише проти козаків, що стояли під проводом Сагайдачного. В тій кільканадцятиденній битві турки програли.

4. Хмельницький був найталановитіший полководець у всій нашій історії. Своїм воєнним генієм перемагав він найсильнішу східно-европейську державу - Польщу. Вному війську впровадив він залізну карність, на сто років скоріше, як впроваджено що важливу вимогу на європейськім заході. Тому був у його війську зразковий лад. Його військо було національне. Бранців не приділював до своїх відділів, як що часто робили західно-європейські полководці. Станові привілеї - противно, як усюди в тодішній

Європі - не мали у Хмельницького значення. Його спосіб вести битву був оргінальний. Він ніколи не наслідував. Хоч поляки мали в усіх битвах чисельну перевагу, в декотрих також сильні наймані відділи німців, не змогли виграти проти нього ніодної битви. Тому зумів він змінити малу східної Європи, відновивши нашу державу по 300 роках неволі. Студії над його стратегією почалися аж по Першій Світовій Війні. Тому світ і досі малощо знає про нього. Зокрема не знає, що він один з найбільших полководців світової історії.

5. По смерті Мазепи вибрали козаки в Бендерах, на еміграції, гетьманом Генерального писаря Пилипа Орлика. За старанням запорізького кошового, Костя Гордієнка, ухвалено тоді при виборі Орлика, конституцію для гетьманської держави. Ця конституція допустила до влади народ: Державна Рада Гетьманщини повинна була складатися не лише з Генеральної старшини /себто гетьманових державних секретарів/ і полковників, але також із козаків. Їх повинні були вибирати по одному з кожного полку. Полковників і сотників мали від тоді вибирати козаки /згідно з давним запорізьким звичаем/. Це було в 1710 році, на пів століття раніше, як на європейському заході створено саму теорію рівності людей і народоправства /Руссо, Монтескіє, Вольтер/. В життя ввійшла

ця теорія в Америці в 1770-тих роках, під час війни за незалежність, а у Франції в 1789 році.

6. Еміграційний гетьман, Пилип Орлик/1710-1742/ працював понад 30 років, інформуючи чужинецькі уряди про нашу справу і про московську небезпеку для всієї Європи. В початку своєї емігрантської діяльності старався він з деяким успіхом створити союз проти московських держав. Коли покинув Інграпію, московські агенти полювали на нього. Турецький султан не згодився видати його московській владі, однаке інтернував його в Солуні. Хоча Орлик не мав тоді свободи рухів і жив дуже бідно, не покинув пропагандивної діяльності. При важливих політичних нагодах писав меморіали до провідних діячів і міністрів Франції, що була тоді найважніша держава в Європі та її Москві не прихильна. Писав і до політичних діячів інших держав, все актуалізуючи справу нашої державності і московської небезпеки для Європи. Хоч ця його діяльність не принесла бажаних вислідів, вказувала на дійсну небезпеку. Ця ясновидуча Орликова оцінка московської небезпеки і терпелива пропаганда є також нашим вкладом у культуру Європи.

Орликів син Григор, сотник швейцарської армії, згодом Генерал французької, багато помог батькові. Він виконував у Парижі батькові дипломатичні доручення і продовжував його діяльність. Він інформував славного Вольтера, коли той писав свій голосний твір, історію Мазепиного союзника, Карла XII. В наслідок його діяльності провідні круги Франції добре тоді орієнтувалися в українських і східноєвропейських справах.

7. Діяльність митрополита Петра Могили /1633-1647/ мала велике значення не лише для нашої культури, але й для інших східноєвропейських народів. Міжним друкував він у Почерській Лаврі багато вартісних книжок: для вживання церкви, в обороні віри та посібники для братських шкіл. Ті книжки розходилися не лише у нас, але й у Білій Русії, Московщині, Молдавії, Волинщині, Сербії та Болгарії. Також оснував і розбудив у Києві колегію, де попри нашу вивчалася також молодь інших східноєвропейських народів. Київ став знову культурним осередком, найбільшим на всю південно-східню Слов'янщину.

8. Могутня революція, що її викликала в Україні Богдан Хмельницький, і воскресіння нашої держави - розбудили також культурні сили нашого народу. Виринуло в нас чимало сильних

талантів. Це виявилося, коли по добі Руїни настали спокійніші десятиліття і найшовся у нас великий опікун культури - гетьман Мазепа. Київську сороднє-високу школу, колегію Могили, переорганізував він на академію - високу школу західно-європейського рівня. Тоді введено там виклади фізично-математичних предметів. Гетьман також забезпечив її матеріально. Академія розцвіла, студіювало в ній у тих часах понад дві тисячі студентів. Но лише з усіх станів і околиць України, але й з усіх країв європейського сходу і Балканів. Це була найповажніша висока школа в південно-східній Європі.

9. Гетьман Мазепа зібрал коло собо талановитих будівничих, наших і чужих та відбудував решту /після Могили/ зруйнованих у 1240 році київських церков. Збудував там також кілька нових. Усіх іх будовано в нашому архітектурному стилі. В історії мистецтва називається він козацький, або мазепинський барок. Це наша відміна тодішнього стилю, бароку. Ті церкви прикрашені відніми мальовилами наших мистців.

10. Гетьман Мазепа опікувався також друкарнєю Печерської Лаври. З неї щедро виходили тоді книжки, світські і духовні. Вони розходилися по сході Європи і по Балканах ще ширше як за

часів Могили. Були по мистецьки оформлені. Друкарня Печерської Лаври була тоді найкраща на всю Слобожанщину. В Києві згуртувалися тоді наші видатні мистці-графісти, що дорівнювали найкращим західно-європейським. Чільні між ними були: Олександер Гарасевич, Фирський, Мигура, і Фаляховський. Вони оформлювали й ілюстрували книжки, що тоді виходили.

11. Що в половині 17 віку освіта в Московщині стояла так низько, що у цілій державі знати латинську мову лиши перекладач у царській канцелярії. У нас знали її, та й грецьку хоч би студенти львівської, острозької й київської високих шкіл. Після Переяславського договору почали наші вчені переселятися в Московщину і там ставали піонірами на полі культури. Праця йшла важко і поволі. Москвалі в тих часах дивилися на науку як на справу сатани. А народи поза Московщиною вважали вони поганями і еретиками, отже нічого доброго не можна від них навчитися. Навіть московські священники не мали освіти. Цар Петро дорадчував послати їх на науку до Києва.

Наслідком боротьби москалів супроти європейської культури був такий стан, що приміром, у першій половині 18 віку

майже всі їх архиєпископи й єпіскопи були українці. В Богословських академіях Московщини не лише усі професори, але майже усі студенти були з України. Так само в основаному 200 років тому університеті в Москві майже всі професори й студенти були наші люди, бо між москалями не було кваліфікованих, ані охочих учитися. Всюди по школах Московщини бживали тоді виданих у Києві шкільних книжок, також словників, катехізмів, богословських книг. Українці були також перекладчиками вартісних творів зі старовинних і західно-европейських мов. Також були авторами богословських праць, драматичних творів і більшості поетичних, що тоді з'явились у Московщині. Довго були наші люди терпеливими вчителями та єдиними культурними діячами примітивної, неділчної Московщини. Наші вчені випрацювали московську наукову термінологію, особливо в природописній і медичній ділянках.

12. У другій половині 18 століття запросили москалі наших видатних мальярів до Петербурга. Пореїхали туди між іншим найталановитіші наші тодішні мистці-портретисти: Дмитро Левицький, А. Лосенко і Володимир Боровиковський. Вони стояли на рівні передовими західно-европейськими мистцями. Ті наші мистці

розпочали нову добу в розвитку московського мальарства. Вони відкинули закостинілі шабельони візантійсько-московського іконо-пису та поклали основи під новочасне московське мальарство. Тим робом підготували ґрунт під московську академію мистецтв.

Аж під кінець 18 століття за панування злопамятної цариці Катерини ролю вчителів Московщини поребрали в великий мірі німці. Але й тоді наші мальярі вчили в академії мистецтв і були в ній президентами, наші співаки і музики навчали співу та були дірігентами й хористами дворського царського хору, наші вчені були професорами університетів, наші діячі були міністрами /Безбородько і Трошинський/. У часах тієї цариці було в Московщині всього 74 лікарі, але й із них 53 були українці. Наші вчені й мистці що й тоді відходили в Московщину, на працю піонорів культури.

Ту культуру, що від нас одержали, вживали москали лише на нашу шкоду. Наслідком плянового московщення України, яко ввела цариця Катерина і продовжували її наслідники, наша культура в початку 19 століття піду пала. Найяркішим явищем ції упадку була переміна славної київської Академії на школу для богословів. У 19 столітті москали вже з горю дивилися на нашу культуру, як на провінційну, відсталу. Їх інтелігенція з ненавистю критикувала письменників нашої відродженої літератури, призначала ій лише роль

місцевої, селянської, та доносила на наш рух і його діячів до поліції. Цим викликувала нові, ганебні царські заборони розвивати нашу культуру.

13. Культурну працю вели наші діячі, бувало також у інших слов'янських краях. Так у 1773 році гурт наших учителів прибув до Сербії та занявся там організуванням шкільництва. Тесаме бувало й пізніше. В початку 19 століття прибув до Болгарії закарпатьський українець Гуца і в 1829 році написав історію Болгарії. Та книжка в великий мірі причинилася до національного відродження болгарів.

14. Високий культурний рівень України 18 століття і науковий київської Академії вмілив ріст нашему філософі, найвизначнішому на всю Славянщину, Григорію Сковороді /1722-1794/. Був він син козака з Чернухів у Полтавщині. Коли закінчив студії в київській Академії, помандрував у західно-европейські краї та студіював на тамтешніх університетах. За кілька років вернувся і займався навчанням у школах і приватно. Вчив кілька років у харківській колегії, але покинув навчання і став мандрівним учителем мудrostі і чесності. Написав кілька філософічних творів, у яких виложив своє розуміння світу. Основою його світогляду

є питання моралі. Писав також талановиті поезії та казки. Всі вони служили йому для кращого з"ясування свого світогляду. Хоч поляки й чехи мали високі школи від половини 14 віку, а москалі також мають їх уже 200 років, нема у них досі /ані, само собою в інших слов'янських народів/ філософа такої міри, як Сковорода.

15. Наш музикальний народ здавна плекав спів і музику. В 17 віці розвинувся у нас більшеголосовий спів, на місці прimitivнішого одно- і двоголосового. Тоді дбайливо плекали у нас хорове мистецтво. Захоплювався нашим церковним співом Павло Алепський, що був в Україні в часах Хмельницького, як секретар одного зі східних патріархів. Німецький пастор Гербініюс, що подорожував по нашему краю трохи пізніше, бо в 1670-их роках призначав наш хоровий спів кращим за західно-европейський.

16. Підкінець 18 століття найшлися в нас три визначні композитори: Ведель, Березовський і Дмитро Бортнянський /1751-1825/. Ці високо талановиті мистці створили найкращі зразки не лише нашої церковної музики, але й світової. Березовський дуже молодо помер, залишивши мало творів, хоч високо вартісних.

Артем Ведель /1767-1808/, геніальний дірігент і композитор, родом з Києва. Вчився у київській Академії та став у ній дірігентом. Зaproшений на дірігента до Москви, скоро вернувся в Україну, щоб чий віддати свій силы і талант. Коли подав новому цареві, Павлові I "політичну записку" в справі бунтів, що їх робили тоді наші селяни, непривичні до важкої московської панщини - влада увязнила його і більше не випустила на волю. Помер молодим, у 41 році життя. Він перший впровадив національні первні в нашу церковну музику. Був у тій ділянці новатором, бо тоді ще не було національних течій у музиці. Він творець пишних барокових форм у нашій музиці. Виконання його творів вимагає маси хористів і високо обдарованих солістів, тому вони важко доступні. Музика Веделя така чужа для москалів, що його твори заборонено, як "невідповідні для православного духу". Однакож в Україні виконували їх нераз.

Щасливіший від Березовського і Веделя був Бортнянський, бо мав змогу і час розвинути в повній свій талант. Музичні студії відбув він у Італії. Там і почав він складати свої твори, опери в італійській мові. Вернувшись, став він дірігентом двірського

царського хору в Петербурзі. Найславніші його твори, це 45 хорових композицій до релігійних текстів. Вони відзначаються незвичайною красою. Не втратили вони й досі нічого зі своєї вартості, не лиш у нас, але й у світовій музичній літературі.

17. Найкращі твори нашого письменства козацької доби, це козацькі думи. Вони мають світову вартість. Співали їх кобзарі, пригриваючи до співу на бандурі. Високо талановиті, незнані з іменем, поети оспівали в думах тугу і муки наших бранців у турецькій і татарській неволі, втечу з неволі, та багато іншого з козацького побуту і пригод. Попри незвичайну поетичну красу є в них величні моральні мотиви, що додають їм невмірущої вартості. /Маруся Богуславка, Азівські брати, "Олексій Попович" та інші/. Це все давніші думи. Є й друга низка дум, із 17 століття. Вони оспівують бадьоро козацькі пригоди і воювання, з гордою радістю ясують перемоги Хмельницького і тодішній козацький побут. У пізніших відбилися сумні часи Руїни.

о-о-о-о-о-о-о-о
о-о-о-о-о-о

ІІІ. НОВОЧАСНА ДОБА.

Татарська руйна і довговічна боротьба козацької України з татарами і турками виснажила наш народ. Україна не мала сили побороти двох інших сусідів-ворогів, Польщу і Московщину. Козацьку державу, що ії з надлюдським трудом збудував найбільший з гетьманів - Хмельницький, загорнула Московщина. Зліквідувала також анархічну Польщу, дуже підкошену боротьбою з Хмельницьким і від тоді слабосилу. Загрозлива колись татарська орда ослабла в невіянній боротьбі з козаками. Москва легко заняла Крим. - так само під кінець 18 століття. Так скористав хитрий, ненаситий ворог з нашої боротьби з Польщею і вікових борикань з ордами.

Трагічна 900-літня боротьба нашого народу з дикими степовиками осьтак минула. Наші чорноморські степи стали тереном колонізації. Московщина старалася заселити їх чужинцями, щоб відгородити наш народ від моря. Це й не вдалося, бо наші селяни, спокойвічні хлібороби, масово оселявалися на тих чорноземах. Чужинці-колоністи - німці, румуни, греки, серби, болгари, москалі стали там незначною меншиною. Так наш селянин, хоч дуже в кріпачькій неволі виконав велике історичне діло, всенароднього і світового значення, що його не змогли довершити наші князі, ані козаки. Цим осягом змінив наш народ у початку 19 століття карту східної Європи, посунувши межі європейської культури аж до Кавказу і Каспія.

Важко йшло наше національне відродження в московській неволі. Наша провідна верства, дідичі, змовсковшилася, міщани стратили національну свідомість. Нова верства, інтелігенція, тільки наростала. Провідну роль почала вона грati аж у половині 19 віку. Всякі почини національної праці, не лиш політичні, але й культурні по варварськи утруднювали і забороняла московська влада. Ворох ставилася до них також московська інтелігенція. На західних наших землях, що опинилися при поділі Польщі під Австрією, упадок національного життя був значно більший, тому й відродження йшло дуже повільно при перешкодах і завзятому опорі поляків. Всетаки наш народ ідучи за пророчими думками і могутніми зазивами Шевченка, відродився в 2 половині 19 віку, хоч почали, та почав у початку 20 віку, з нагоди революції, боротьбу за власну державу.

Так 19. вік був у нас добою повільного відродження і мало приніс нам великих осягів на світову міру. Маємо їх багато аж у 20 віці.

НАРОДНЯ ТВОРЧСТЬ.

Коли в народів середньої й західної Європи давно минула доба народньої творчості, у нас вона процвітала і в 19 віці, та й тепер живе мимо всякого ліхоліття. Вишивкарство, народня різьба, танці і т.п. процвітавато, повстають потрохи нові пісні, не забулося писанкарство. Це доказ, що наша нація творча і молода духом, що вона ще не вижилася і має ще великі творчі можливості.

Усну народну творчість записали наші етнографи аж у 19, почасти й у 20 віці. Щотільки в кінці 19 і в цьому віці почалися в нас досліди і наукове опрацювання народньої творчості: різьби, танків, вишивок, писанок, мелодики наших пісень і т.п. Тому аж тут приходиться її розглянути.

Наші народні пісні виявляють безприкладну талановитість нашої нації та її мистецьке світовідчування. Всякі життєві події, всенародні й особисті, радісні і трагічні, щасливі і невдачні, оспівав наш народ в органіальних, ширих, високо-етичних піснях. Багато з них є перлинами світової ліричної поезії. Видатну участь у творенні цих пісень мали жінки. Вони оспівали свою долю всосто-

ронно і з великим талантом. Це наші любовні пісні й ті, що оспівують родинне життя, з його драматичними непорозуміннями. Історик нашої літератури, Сергій Єфремів, говорить про ті жіночі пісні, що вони виявляють таку поетичну і моральну красу, що годі найти їм рівні. Збоку мелодії і збоку поезії наші народні пісні такі високовартісні, такі безмежно різноманітні, така невичерпана їх кількість, що можемо говорити про геніальність. Щодо пісенної творчості не може рівнятися з нашим народом ніоден інший у світі.

Пісні з передхристиянської доби величають Дахбога і Ладо, співають про русалок і мавок, про Купала і Ярила й весняні води, про полювання на тури, походи на Царгород - про бурливе і безжурне життя. Це колядки й щедрівки та інші обрядові й побутові пісні.

Новіші з козацьких часів оплакують нещасливих бранців у татарській неволі, оспівують козаків, оборонців народних і радіють їхніми перемогами. Інші оплакують важкі часи Петра I, коли козаки ходили в Москву на канальні роботи - і не верталися. Найвартісніші з мистецького боку козацькі думи: про гірку долю невольників, про пригоди козацького воювання, про горді перемоги Хмельницького, про сумніші часи Руїни.

У піснях 18 і 19 віків багато місця займає панщина і салдатчина. Недаром сказав про нашу народну пісню Дрогоманів, фахівець-етнограф, що як наш народ не був би дав нічого більше світовій культурі, лиш свою пісню, то й це вистарчило б, щоб він

заняв у ній видатне місце.

Є серед нашого народу незвичайно велика кількість приказок. Вони виявляють чималий хист нашого народу ядерно формулювати свої думки і робити зі свого досвіду влучні узагальнення. Це один з виявів високого рівня інтелігенції.

Наші, дуже численні, казки і байки показують, що багато було серед нас людей з буйною уявою і письменницьким талантом.

Вишивки знані в Україні від прадавних часів. Маємо рисунки людей з княжої доби, з 11 віку, з вишивками на рукавах. Є вишивки на одягах постатей, намальованих у церкві св. Софії. Одяг козацької старшини також бував прикрашений вишивками. Вишивані рушники й сорочки ще й тепер мають велике значення в родинних обрядах і святах, як сватання і похорони. Також усе прикрашувано вишиваними рушниками домашні ікони. Всюди по Україні поширені серед жіночтва нелегка, терпелива праця над вишивками. Ця поширеність праці, що не дає матеріальної користі, лише окрашує життя, є доказом ідеалізму і туги за красою.

Останніми десятиліттями плекає й поширює вишивкарство наше патріотичне жіночтво. На різних краєвих і світових виставках є наші мистецькі вишивки, і також писанки і різьба в дереві

окрасою й ревеляцією. Вони добувають нашій нації славу і прихильників.

Писанкарство є також у нас дуже давне. Мотиви орнаментів на писанках сперті на прадавній традиції. Вони не зазнали впіддовж довжених століть ніяких основних змін. Цікаво, що ті самі орнаменти маємо також у вишивках і дереворізьбі. У цих ділянках нашого народнього мистецтва переважають взори геометричної форми. На другому місці рослинні взірці, що розвинулися з геометричних. Є також тваринні взірці. Є по наших селах талановиті одиниці, що вміють по мистецьки окращувати писанки та придумувати нові взори. Писанкарство існує у поляків, москалів, сербів, але наші без порівнання більш мистецькі.

Різьба в дереві має у нас також давню традицію, бо стрічаємо її вже в церквах княжої доби. Розквіт дереворізьби настав у нас у 17 і 18 віці. З тих часів походить кілька високо-мистецьких іконостасів. Більшу частину тих вартісних творів нашого різьбарського мистецтва знишили нажаль москалі-большевики в 1930-40-их роках. Серед нашого селянства поширений звичай прикрашувати

різьбою домашню обстанову і вхіткові предмети. Прикрашують різьбою також часто одвірки, сволоки, фронтони хат, скрині і т.п.

Особливо великі осяги мають у дереворізьбі наші гуцули. Розквіт припав у них на 18 і ще більше на 19 століття. З великою увагою окрашують гуцули різьбою церковну обстанову, особливо на пристольні свічники й хрести. З предметів домашнього вхітку прикрашують топірці, пістолі, порохівниці, ножі, ложки, декораційні тарілки. Давно різьбили звичайними ножиками. Аж 100 років тому впровадив Юра Шкрібляк, найталановитіший між гуцулами-різьбарями, токарську техніку і долота. Він перший придумав нові прикраси: інкрустацію кораликами, бляшками і цвяшками. Його син і низка інших майстрів довели що техніку до вершин. Гуцульські різьблені вироби знані й славні в нас і в світі. Вони є найвищим досягненням нашої народної творчості в різьбі. З інших європейських народів займалися різьбою в дереві лиш баски й еспанци.

Килими належать до найбільш цікавих і орігінальних виробів нашого народного мистецтва. Наші килими дуже різномірні щодо форми і стилю. Прадавнім орнаментом визначаються подільські

та гуцульські килими. Полтавські виявляють давні східні впливи. Добір красок у них такий гармонійний, рисунки взорів такі вимовні й естетичні, що наші килими являються творами мистецтва. Людина, що створює килим є не лише ремісником - ткачем - але і красильником і мистецем, що придумує взори. Немає у нас масового виробу ані копіювання, що вбивають мистецтво. Тому, кожний килим є інакший - своєрідний.

З народної деревляної архітектури збереглось на Україні багато вартісних зразків. З них найбільше зразків церковного будівництва. Старовинний і гарний тип церков зберігся на Бойківщині. До найкращих осягів нашого деревляного будівництва належать хрещаті церкви з п'ятьма банями. Вони дуже оригінальні. Не має подібних у інших народів. Найбільшим осягом нашого мистецького деревляного будівництва є Запорізький дев'ятибанний Собор у Новоселиці над рікою Саларю. Збудував його архітектор Погребняк у рр. 1773 - 75.

Англієць Д.Р.Бакстон написав таке про наше народне будівництво: Деревляні церкви є оригінальним вкладом української нації в світову архітектуру. Це деревляне будівництво має довгу історію. Хоч теперішні українські деревляні церкви не є давні, походять вони від примітивних деревляних будівель передхристіанської доби.

Наші народні танці ніколи не стояли під впливом двірських чи панських танців, як це бувало в інших народів. Тому вони

зберегли свою орігінальність і свіжість. Наші танці відзеркалюють наш національний характер. Вони повні принадності і гідності. В них не має грубості в рухах, як у танцях декотрих інших сусідів.

Наші народні танці можна поділити на три групи:

1. Хороводи /веснянки, гагілки, танці на Ів.Купала і тп./
2. Парні танці,
3. Одиничні танці,

Найбільш уживані народні танки є такі: Козачок, Гопак, Катерина, Метелиця, Коломийка, Аокан, Женчик, Гречаники і тп. З козацьких часів походить танець Чумак, Запорізький Герць, - це козацький танок. Він уподоблює боротьбу різноманітністю та поривчастістю кроків і жестів.

Наші народні танці так захоплювали свою й чужинецьку публіку, що в нас почали пристосовувати їх до вимог сцени й організувати танкові гурти та курси й школи народних танків. Перед чужу публіку в Канаді і в ЗДА вивів наші народні танки в усій їх красі Василь Авраменко. Він стилізував і поширював наші народні танці на еміграції, спершу серед нашої молоді в Західній Україні, Чехії та Німеччині. Опісля виїхав він у Канаду і в 1926 році зорганізував наш балет у Торонті, з яким виступав по більших містах Канади. Опісля переїхав до ЗДА і в 1928 р. оснував тут школу українських танців, - цим вщеплював він у молодь любов до нашого народу та його культури і розбуджував приспану національну свідомість.

Масовими танковими виступами візнайомлював чужинців

не лише з нашим танковим мистецтвом, але й з нашою музикою і одягом. Своєю стилізацією перетворив наші народні танці в репрезентативні сценічні танці. -

ПИСЬМЕНСТВО .

Наш найбільший осяг у 19.віці - це творчість троїх письменників, що стали національними пророками. Вони зробили з нашого письменства зброю в боротьбі з ворогами і з хибами нашої народної вдачі, що утруднюють нам здобути незалежну державу. Попри це твори цих письменників мають високу мистецьку вартість і належать між кращі в світовій літературі.

Тарас Шевченко /1814 - 1861/ був перший із них і заслуга його найбільша. Своїми творами пригадав він нашій провідній верстві, змосковщений і байдужий - ії обов'язок супроти нації та розбурхував національне сумління тієї верстви. Він оживив козацькі військові та державницькі традиції та наново поставив перед наш народ його мету: ВЛАСНУ ДЕРЖАВУ . Він показав дорогу, якою до цеї мети дійти. Більшість його творів належить до перлин світового письменства. Немає в світі другого письменника, що зробив би так багато добра для

свого народу та мав би в нього таку тривку пошану і культ. Його твори мали сильний вплив не лише на дальну долю нашої нації, але й на інші народи в московськім ярмі, як грузини і другі кавказці.

Іван Франко /1859 - 1916/ визначався попри величезну талановитість також неменшою працездатністю і громадянською відвангою. Він підніс свою кипучою письменницькою, науковою й політичною діяльністю Західну Україну на вищий ступінь культури і національно-державницької свідомості. Він незрівняний митець у ліричній поезії та короткому оповіданні. Багато з тих поезій і оповідань стануть тривким здобутком світового писменства, - в ще більшій мірі його найкращі поеми "Мойсей" і "Іван Вишенський".

Франко - прогорок і виховник нашої нації. З геройською непохитністю бичував він у своїх творах і прилюдній діяльності все шкідливе й невольницьке в нашій народній вдачі, - все, що перешкоджує нам у культурних і політичних осягах. Його твори, як і Шевченкові й Лесі Українки появляються поволі в перекладах на головні культурні мови.

Леся Українка /1871 - 1913/ наша жанна д"Арк, - не має рівні між письменницями всього світу. Вона - третій пророк,

виховник і духовний провідник нашої нації. Про ці поезії написав Франко, що від часів Шевченкового "Вставайте, кайдани порвіте" не чула Україна таких могутніх зазивів, як із уст цієї слабосилої дівчини. В тих надхненних поезіях оспівує вона геройські пориви, війну і вірність обов'язкові та закликає нашу молодь до боротьби. Боротьба поневоленої нації з гнобителем є також темою більшості цієї драм. У останніх літах свого короткого життя, уже у 20 віці, коли недуга опанувала зівсім цієї організм, виявила вона в творчості безмірну силу духа та створила драми, що ідейною і мистецькою вартістю дорівнюють зразковим творам світового письменства.

З другорядних письменників Іван Котляревський /1769-1838/ не лише свідомо впровадив нашу народну мову в письменство, після 800-літнього вживання церковнословянської, але й перелищував Віргілієву "Енеїду" на нашу мову краще, як автори таких спроб у інших народів: французів, німців, москалів. Це ствердив шведський літературознавець Єнзен. Наш повістяр, Квітка-Основяненко /1778-1843/ перший споміж багатьох у світовому письменстві брав теми до своїх повістей із селянського життя.

Хоча Микола Гоголь не був свідомий українець і писав свої високо-мистецькі твори московською мовою, все ж зробив для нашого

немало. Описав наших міщан і шанів першої половини 19 віку, що стали вже дрібничковими й дивачними провінціялами, а в повісті Тарас Бульба з"ясував козацьку лицарську вдачу краще як зуміли інші автори. Ця повість належить до найкращих у світовій літературі. Серед нашої молоді московщеної по школах, розбуджувала вона національну свідомість. Неоден із наших діячів завдячував їй своє українство, дарма, що ії автор не був свідомий українець. Ця повість була інформатором про наш народ у широкому світі. Вона в більшій мірі, як Байронова поема "Мазепа" звертала увагу своїх численних читачів, що південь Росії замешкує окремий народ зі своєрідною культурою і лицарською минувшиною.

На переломі 19 і 20 віків мали ми двох незвичайно талановитих новелістів, Коптобинського і Стебаника і повістярку Ольгу Кобилянську. Велика революція 1917-20 рр. розбудила в нас немало творчих письменницьких талантів, між ними й першорядних. Однаке серед нестерпної дійсності, по упадку нашої держави, в новій московській неволі вони, наадаль змарнувалися. Одних большевики заслали, або розстріляли, інших змусили писати так, як потрібно їх партії. Тичина, поет-лірик найвищої світової міри, збольшевичився і почав писати в віршах наївну агітку. Могутній повістярський талант і великий стиліст, Юрій Яновський, почав писати під примусом, як

партія-влада вимагала, що заки встиг розвинутися на ввесь ріст. Також високо талановитий лірик Рильський мусів зложити данину партії - ажинув самогубством. Хвильовий, визначний стиліст, що своїми оповіданнями "Сині Етюди" ставув на рівні найвищому і внес новину в світове письменство. Не розвинувся вповні, в атмосфері доносів і терору органіальний поетичний талант Плужника і неменший повістяра і майстра новелі Підмогильного. Оба помандрували на заслання. Тою ж дорогою пішли - найбільший наш драматичний талант після Лесі Українки - Микола Куліш і найкращий наш літературний критик, талановитий поет, Зеров.

На іх прикладі бачимо, що в умовинах хоч короткотривалої волі наше письменство вже досягає своїми кращими представниками світового рівня і що Московщина лише хвилинно і з тактичних причин може інколи згодитися на свободій розвій нашої культури. Є лише одна можливість для нас всестороннього вільного розвитку: Незалежна держава.

НАУКА.

Для розвитку нашої науки умовини в 19 столітті були дуже несприятливі. Наша нація була не лише поневолена але й не мала вищих верстов, що звичайно займаються і опікуються культурою своєї нації. Не мали ми власних не лише університетів, але й середніх шкіл, ані змоги серед гострих заборон московської влади видавати книжки й журнали в рідній мові. Багато вчених хоч були синами України, не мали національної свідомості, та й не признавалися до нашої нації. Вони збагачували чужу науку. Умовини в сучасному 20 віці також небагато кращі, московські вимоги й заборони і польські перешкоди, а тепер еміграційні будні - гальмували її розвій. Всетаки мали ми осяги, навіть такі, що були вкладом у науковий дорібок передових націй.

Микола Остроградський /1801-1862/, світової слави математик член Академії Наук у Петербурзі, був свідомий українець, знайомий і з величник Шевченка. Його праці з ділянки вищої математики, друковані в німецьких, французьких і московських журналах ще й тепер повновартісні. Декотрі математичні формули, що він придумав,

відмічені його називськом.

Олександр Потебня /1835-1891/, мовознавець на світову міру, найбільший у нас теоретик літературознавства, орігінальний дослідник мови за методами порівняльною і психологічною. Він досліджував закони мову у зв"язку з думкою. Є у нього славний твір із тієї ділянки "Думка і Мова". Він спрямував досліди над нашою мовою на нові дороги і виховав, як професор університету, багато вчених, наших і чужинців. Усе признавався до нашої нації. Інколи приймав участь у наших культурних починах.

Іван Пулой /1845-1918/, визначний учений, фізик, дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка, був професором у високій технічній школі в Празі. Досліджував фізичні прикмети газів і електрики. Був передтечою Рентгена і винахідником багатьох електричних приладів. Написав чимало наукових праць німецькою мовою. Був також нашим громадським діячем.

Михайло Грушевський /1866-1934/ найкращий наш історик. Його праця створила основу під наші новочасні державницькі змагання. Написав 10 томів Історії України, яку довів до кінця Хмельниччини. Продовжувати цю працю перешкодили большевики, що вивезли його в Московщину. Написав також 5 томів історії нашої літератури. Він створив нову схему східно-европейської історії. В наукових кругах добула вона поважне місце і призначення, та викликала жваву дискусію в східно-европейській проблематиці. Так започатковано

ревізію поглядів світової науки на східно-европейську історію.

Іван Горбачевський, визначний хемік, між іншими дослідник вітамінів, вніс багато нового в хемічні досліди, професор університету, чеського і нашого, в Празі.

Є в нас більше вчених, що внесли своїми дослідами щось нове і вартісне в світову науку, але ці наймарканініші.

М И С Т Е Ц Т В О .

У 19 віці багато талановитих мистців збогатили, в умовах нашої неволі, своєю творчістю московське й польське малярство.

Перший творець новочасного нашого малярства був Шевченко. Він впровадив у нього національні мотиви: селянський побут, історичні теми, наш краєвид. Був також відновителем нашої творчості в гравюрі, та плюніром нових її напрямів. Метою його зацікавлення граворою було - поширити серед мас нашого народу твори мистецтва.

До наших культурних традицій навязували також наші пізніші малярі: Сластьон, Васильківський, Микола Самокиша, оден з найкращих баталістів світового малярства.

Наші талановиті мистці початку 20 століття: Труш, Бурачек, і Новаківський піднесли наше малярство до світового рівня. З них

найбільший талант і особистість Олександр Новаківський /1872-1935/. Студіював він у Krakovі та й жив у його околиці довший час. Аж митрополит Шептицький, оглядаючи раз маліарську виставку в Krakові, звернув увагу на його талановиті малюнки, віднайшов його і запросив до Львова.

Багато з наших мальярів і граверів шукали напрямних і надхніння в нашій культурній традиції та доходили до високовартісних осягів. Так визначний митець, Михайло Бойчук, навязав до візантійських традицій нашого мальарства, приняв ще деякі інші західно-європейські впливи, та створив, замітний не лише для нас, напрям монументалізм. До наших давніх традицій звернувся також інший видатний митець, Петро Холодний /старший/. Він засновав, під впливом мистецтва княжої доби, наше релігійне мальарство і створив окремий стиль, званий нововізантійським.

Дуже важною подією було оснування в кінці 1917 р. в Києві Академії Мистецтв. Очолили її найвизначніші тодішні наші мистці: Нарбут, Бойчук, Василь і Федір Кричевські та інші. Юрій Нарбут /1886-1920/ це один з найталановитіших наших мистців усіх часів. Він дав напрям нашій теперішній гравюрі. Його творчість органіальна і наскрізь національна. Він сильна індівідуальність, перетопив у своїй духовості нашу мистецьку творчість минулых віков, особливо

найріднішу його духовості творчість доби козацького бароку. Василь Кричевський має велике значення, як малькар, графік і архітектор, відновитель нашого будівельного стилю.

Хоча большевицька Москвищина опанувала Україну і замінила нашу Академію Мистець на мистецький інститут, наше мальарство, що набрало розмаху в часах нашої держави, буйно розцвітало і в 1920-тих роках. Однаке в 1932 році ворог розвязав усі наші мистецькі об'єднання і зас лав багатьох мистців у сибірські пустелі за "буржуазний націоналізм". Залишеним мистцям накинув шаблон соцреалізму і цим звязав їх творчість.

Також у Львові, хоча під польською окупацією, досягло наше мистецтво високого розвитку. До високого рівня мистецького руху у Львові суттєво причинилися видатні мистці знад Дніпра, що втекли перед большевиками. За поміччу великого опікуна нашої культури, митрополита Шептицького, відчинив Новаківський у Львові мальарську школу. З неї вийшла в 1930-тих роках низка талановитих мистців.

Більшість наших малькарів, графіків і різьбарів тепер на еміграції. Найвизначніший із них, різьбар Олександер Архипенко, це творчий новатор, що здобув світову славу. В часі Першої

Світової війни студіював він і творив у західній Європі. Вже довше як 30 років живе в Нью Йорку. Спершу був сторонником різних сучасних мистецьких напрямів, але згодом уповні розвинув свою творчу індівідуальність, створив власну теорію мистецтва і дав світові твори найвищої вартості. Зачисляють його до найбільших мистців сучасного світу. Хоч прожив свій вік на чужині, не strатив звязку з нашим національним і мистецьким життям. Він вирізьбив погруддя наших передових діячів, приймає участь у виставах Літературно-Мистецькому Клубі та пише інколи в наших журналах.

Хоч важко нашим мистцям розвиватись і творити на еміграції, бо мусять заробляти на прожиток переважно небахово, часто фізичною працею, творять вони невпинно нові мистецькі вартості на високому рівні, досліджують і експериментують. Пликають наше мистецтво, засуджене на рідних землях на нидіння.

СПІВ І МУЗИКА.

В першій половині 19 віку був у нашій музиці застій, в наслідок страти держави. Аж у другій половині того століття, вже в пошевченковій добі, музична творчість оживає. Тоді виступив Микола Лисенко /1842-1912/, головна особа в нашій новочасній

музиці. Він створив національний напрям у нашій музиці - започаткував його ще Ведель - і поклав міцні основи для буйного розвитку нашої органіальної музичної культури.

В першу чергу невміруща його заслуга є для справи гармонізації наших народних пісень. Він довго й основно студіював нашу пісню і скопив головні її прикметні риси щодо ритміки, гармонії та тональних признак. Цього знання влив для гармонізації наших народних пісень. Він оформував музично 280 народних пісень на один голос з фортепіановим супроводом і 120 пісень перетворив на хор. Крім того зладив кілька збірників обрядових пісень /веснянки, колядки, щедрівки і т.д./.

Створив він також конгèніальну музику до Шевченкового "Кобзаря": 80 сользових і хорових пісень з фортепіановим супроводом. Попри це 30 пісень хорових і сользових до слів Франка й інших поетів. Також скомпонував чимало фортепіанових творів. Інша дуже важна ділянка Лисенкової творчості, це опери і оперети. Він створив нащу оперу, національну не лише змістом, але й музичним стилем.

З Лисенкової школи вийшли дуже талановиті композитори й дірігенти: Микола Леонович /1877-1921/, Кирило Стеценко /1882-1922/, Олександер Кошиць /1875-1944/ і інші. Леонович, це найталановитіший з гармонізаторів наших народних пісень. Він зробив з них перлини і вивів зі славою на світові сцени. Стеценко дірігент і славний композитор /Прометей, Вечірня Пісня, Україно Мати - Кат

Сконав/. Кошиць також композитор, але більше вславився, як неперевершений дірігент. І в 19 і 20 столітті пильно плекали в нас хорове мистецтво, церковне і світське та допровадили його, особливо в східній Україні, до вершин. Наш народ любить хоровий спів більше як інші роди мистецтва. Навіть сільські хори осягали дуже високий рівень. Ніодна інша нація не має такої великої кількості композиторів, що віддали б для хорового мистецтва працю всього свого життя. Давніші з них, з 19 віку, Лаврівський, Вербицький, Вороб'євич, Вахнянин, Ніщинський, Остап Нижанківський, В. Барвінський, Ярославенко, Гайворонський і інші. Не диво, що бували в нас видатні дірігенти: Лисенко, О. Нижанківський, др. М. Волошин, Туркевич, Городовенко, Китастий, Божик і інші. Але славу на весь світ добув лише Кошиць, Виїмково талановитий дірігент Української Республіканської Капелі. В роках 1919-1922 обіхала вона під його дірігентурою всі столичні міста Європи, З.Д.А. і Канади. Зорганізували в Києві тодіш ще один хор "Думка". Їх першим дірігентом був Стеценко, а після нього Нестор Городовенко. Цей і тепер веде в Канаді репрезентативний мішаний хор "Україна".

На голосах світової музичної критики про капелю Кошиця трохи зупинились уважніше, бо вони дуже почальні. Це ж

був перший повновартісний наш виступ на світовій арені з нашим головним національним мистецтвом - піснею. Ті голоси показують, як багато можна зробити такими виступами, не лише для ознайомлення світу з нашою високою старовинною культурою, але й з нашою національною індівідуальністю і державницькими змаганнями.

Р. Шарпантє, найповажніший критик Парижу по Першій Світовій війні, пише в газеті *Comœdia* ч. 579, під заголовком "Великі хреці мистецтва служать у Парижі справі Краси" - осътак: ..."Які це інші люди, цілком інакші, як наші заплакані, упавші духом! Яка в них велика і сильна віра. Подивляю їх послух спільній ідеї та любов до мистецтва, якому вони служать, та ще з яким привязанням.... Дірігуючи твір Кошиць творить. Його інтерпретації далеко не установлені колосальною роботою репетицій і міняються, так би сказати, до безмірності. Його співаки, крім пасивного послуху, дають доказ вродженого музичного хисту!!"

Р. Шапої /серпень 1928р.,,Паріж/ написав таке: "Годі згадати без хвилювання! Це було після війни. До підписання миру ми знали географічно велику Росію, як Німеччину, чи Австро-Угорщину. Війна закінчилася і народи, яких існуванням ми нехтували, врешті змогли скористати з доби урядового сентименталізму, щоб декларувати

свої права. Тому бачили ми в Парижі делегації економічні, фінансові, політичні. Тільки один народ, про який ми безумовно найменше думали, який ми найбільше нехтували, мав чулу думку післяти нам те, що він мав найчистішого, найбільше зворушливого: частину своєї душі та певний доказ своєї стародавності: Пісні свого народу, своїх співаків та хор, якому подібного ні в одній країні світу нема.

Признаємось, російські хори, які ми чули до того часу, давали нам утіху своїми костюмами, дзвінкими голосами, своєрідністю постановок. Але дійсні музики говорили нам про них, як про оригінальні капелі, яких не можемо рівняти з відомими європейськими хорами. Коли було повідомлено про приїзд українського хору, заслугу дірігент хору, О. Кошиць, який є в повнім значенні слова душою хору. Я мав щастя бачити добродія Кошиця при праці і там уже навчився особливо подивляти його зрозуміння цілості, одностайності віддиху і одностайної лінії композиції."

Часопис "Avenir" з 25/I/1920 року: "Український хор не тільки бсягнув свою поважну мету, давши доказ античній цівілізації України, багатої чудовим національним фольклором, що підтверджує високу культуру раси, він дав більше - приклад незвичайної досконалості Яка чудова інтерпретація, різноманітна до безмежності! Вище за все - це надзвичайний спадщинний музичний смак. Він справді подивувідний."

Часопис "De Hazet" з 31/I/1920 року: Ми ледви знаємо цей народ, навіть одна сотня з багатьох тисяч слухачів не змогла б дати правдивих інформацій про Україну.... Але є група українців, що зі співом подорожують по світі: Це чудово: Вже сам цей факт заслуговує на здивування і пошану. Це подібне до хрестосного походу. Немає промов, не роздають брошурок і мал., тільки співають. І чого ніколи не зроблять ні брошури, ні мапи, ні промови - бо книжок не читають, а промов так само не слухають - не можуть зробити і роблять ці пісні."

Музик др. Йозеф Бартош пише про чеські хори /в часописі "Smetana", ч.6. річиник 10/ таке: "Мені здається, що ми почали розбиратися в усіх тих музичних тонкостях від прибутия українців. До тієї пори ми думали, що наш спосіб вокальної репродукції є найвищий, який можна осiąгнути. Але українці показали нам з рішучою точністю, що можна ступити ще глибше і далеко глибше. Вони навіть переконали нас у тім, що тільки їх спосіб співати є дійсно єдино правдивий."

"Times Herald" з дня 25/XII/1922: "Прості слова не вистачають, щоб описати емоції, викликані концертом Українського Національного Хору. Першою ж піснею ~~авторія~~ була пронята наскрізь там були слези в очах багатьох. Коли завмерла остання нота, кожний пробудився наче зі сну. Вони оплескували, поки руки не спухли і ноги не втомились бити підлогу. Ті що не були на концерті не

можуть уявити, що вони втратили, бо в Далласі ніколи не було чогось подібного до цього хору."

"Кошиця з 100 співаками, ми були під іпливом усього русского інакше незнання країни Сходу наводило нас на думку, що ми почуємо звичайні співи, до яких ми вже звикли.... Остовпіння було загальне. Захоплення шалене. Ніколи за один раз ми не чули такої низки народних пісень, такої техніки, такої хоральної музики.. Один вечір, краще, як різні конференції та демонстрації, познайомив нас з душою українського народу. Цікаво, що тоді, як рускі хори викликали в нас такі почуття, які викликає вся екзотична музика, то український хор, виявляючи свій слов'янський характер, одночасно мистецтвом своїх виключних нюансів дивно наближував його до французького смаку. Найбільше вражала техніків музики не майстерність Кошиця, якого скоро класифікували між виключними феноменами, а голоси, які він згрупував. І тільки тоді ми довідалися, що більшість басів, яких ми досі знали були з України. І так нам стало ясно, що дар пісні ~~українського~~ народу « тим чим він може бути найбільшим » Гомій."

"Germania" 1/У/1920 року, Берлін: "Дуже цікавою, або абсолютно органіальною в своїм роді подією був концерт Українського Національного Хору в Співацькій Академії Хор уже перейшов із тріумфом через Австрію, Францію, Бельгію, Швайцарію, й Англію. Але зовсім незалежно від тих попередніх успіхів він з легкістю відніс побіду і серед гострої, критичної атмосфери музичних фахівців Берліну. З чисто технічного боку цей хоровий спів заслуговує на подив. На ґрунті своєрідної мистецької літератури уживання головних барв клониться до малювання звуками майже інструментального характеру. Елястичність голосів, віртуозне виконання динамічних вимог, найскладніших, які тільки можна собі уявити, характеристики голосових груп і врешті найсуворіша діспліна, про яку тільки може мріяти хоровий дірігент, усе це разом з чудовим керуванням робить враження незвичайної вільності й легкости в використанню людських голосів. Але цей спів є щось більше, як віртуозна гра. Мабуть це новий шлях віднайдений у правічних змаганнях народу за світло і волю знаменитими українськими майстрами: Кошицем, Іллєнком, Леонтовичем, Стоценком, Отунницьким."

Професор музичної консерваторії З. Неедлі пише в часописі "Smetana" в Празі: Технічне майстерство хору є таке, що про нього можна говорити лише з найбільшим подивом. Де ж є джерело цієї тайни? Воно є в найживіших звязках з народньою музикою. Нарід України не втратив ще своєї творчості, як народи Заходу, поансовані шкільним вихованням і тому вміє не тільки творити, але й співати з повною інтелігенцією творчого народу."

Велич Кошиця, як мистця, ярко характеризують його "Спомини". Хоч би осьтакий уривок про часи, коли він записував народні пісні на Лемківщині: "Багато зворушливих моментів пережив я. Доля дала мені найбільше щастя балакати, наче в якомусь містичному тумані, з самою історією, чути, як беться серце цілої нації, сама моя батьківщина шепотіла м'єні на вухо всі свої халі, всі образи, всі скарги, свої сподівання. За це я дякую моїй долі. Це просвітило мій розум, дало національну силу моїй душі, національно ушляхотнило мое серце і навіки спрямувало мою життеву працю. Дійсно я потім у життю перешов багато спокус, включно по той "шмат гнилої ковбаси", але пісня ратувала мене, вона ратувала мене й персонально. Вона стала наречті єдиним, чому я слуху і вклоняюсь, як моїй святині."

Маємо й тепер оден рухливий хор на високому мистецькому рівні, що робить в З.Д.А. і Канаді велику національну виховну працю та обзнакоює місцеве населення з нашою музичною культурою. Це

славний хор Бандуристів під кермою Китастого і Божика. Ці співаки супроводять свій добірний спів грою на нашім народнім інструменті - бандурі. Хоча вони заробляють на прохіття важкою фізичною працею, всетаки точно відбувають проби, вивчають нові пісні і стараютьсясясягнути все вищий мистецький рівень. Це запорука дальншого розвитку і значення цього хору в нашім культурнім життю. Що кілька років обіздять з концертами більші американські і канадійські міста, переважно найбільші згуртовання нашої еміграції. Вони збирають лаври, публіка, своя і чужа, щільно заповнює великі залі. Попри важну тепер справу ознайомлення чужинців з нашою культурою мають їх виступи благодатний обеднувальний і активізуючий вплив на нашу еміграцію. Не лише наші але й чужі часописи поміщують про хор Бандуристів дуже прихильні оцінки. І так "Detroit Free Press" пише: "Всі любителі музики повинні конче постаратися почути спів цього гурту." "Philadelphia Evening Bulletin" стверджує: "Хор українських Бандуристів мусимо зачислити між найкращі фахові співацькі групи цього краю."

Маємо ще кілька місцевих хорів на високому рівні, що не дають занідти цьому нашему мистецтву. Між ними вибивається ньюорський хор "Думка".

Було в нас немало співаків світової слави, що вироблюють серед байдужого світу нам добре імя: Вполовині минулого віку головним співаком петербурзької опери був понад 20 років Семен Артимовський, приятель Шевченка, славни "ворець музики до лібретта Косто-

марева "Запорожець за Дунаєм". У початку цього століття співала у італійських операх Сальомея Крушельницька і добула широкий розголос. Тоді ж уславились тенори: Модест Менцінський, Олександер Мишуга і О. Алчевський. Між світовими війнами: І. Голинський і Чічка-Андріенко. Теперішньої слави тенори: Мирослав Старицький, Василь Тисяк, Михайло Дуда і інші. Баритони: Дольницький. Маємо славних інструменталістів: Челісти: В. Бережницький, Христя Колесса, Зоя Полевська. Пяністи: Любка Колесса, Тарас Микиша, Б. Максимович і інші. Скрипаки: Р. Придаткевич, В. Цісик, Нигасюк.

ТЕАТР І КІНО.

На полі театрального мистецтва мали ми в 20 віці знаменитого діяча, Лесь Курбаса. Він діяв у Києві та Харкові в часах воскресної нашої держави і потім під займанчиною червоної Московщини. Були все ж перед його виступом спроби вивести наш театр з реалізму і побутовщини та піднести його на високий європейський рівень. Однаке довершив це аж Лесь Курбас, як мистецький керманич театру "Березіль" у Харкові. Він захоплювався західно-європейським експресіоністичним театром і створив на основі його здобутків і своєї мистецької інтуїції школо наш театр і при тому новочасний мало-форматний.

й ідеї. Ще не подобалося більшевикам, бо йшло проти їх бажання, щоб наш театр служив їх партійній програмі. Тому в 1932 році скасували театр "Березіль" і заслали на північ його керманича і багатьох артистів.

Також на західній Україні найшлися між двома світовими війнами театральні мистці, що старалися піднести театр на високий мистецький рівень. У тому найбільше заслужився Володимир Блавацький. А в важких часах Другої Світової Війни зумів він поставити наш театр у Львові на мистецьку висоту, небувалу раніше у наших театрах на Західних Землях. На еміграції Блавацький невтомно старався вдертати наш театр і дати йому високий мистецький рівень серед байдужості ширших кол громадянства і важких матеріальних умовин. До тієї мети йдуть у Нью-Йорку заслужені артисти Гірняк і Добровольська - колишні артисти театру "Березіль" - у таких же умовинах.

Високий мистецький рівень осягнула також наша кіноматографія. В 1920-тих роках виступив кіновий режисер Александер Довженко, що вивів наш фільм у широкий світ. Він перший, згідно з оцінкою чукінських фільмових критиків, внес поезію в кіно. Його фільми: "Звенигора", "Земля", "Іван" - це шедеври світової кіноматографії. Він створив наш орігінальний і при тому новочасний кіновий стиль. Нажаль у 1930-тих роках більшевики обмежили Довженкову творчу свободу, чіпалися його за різні "ухили" від партійної лінії в його нових філь-

мах, наказували перероблювати їх і так перешкодили йому дальше творити високоякісні фільми.

ГРОМАДЯНСЬКЕ ЖИТТЯ.

ГОЛОВНЕ ЙОГО ДІЯЧІ.

МІТРОПОЛІТ АНДРІЙ ШЕПТИЦЬКИЙ - Він був у першу чергу визначний церковний діяч. Однака відразу його діяльність мала політичну закраску. Все життя мав він за мету обеднання нашого народу на полі релігії. Для цеї справи дуже розумно плянованої, здобув він прихильність серед нашої інтелігенції не лише на Західних, але й на Східних Землях.

Був він могутньою індивідуальністю з безприкладно високим рівнем інтелігенції. Тому його настанова до бурхливого тодішнього політичного життя була нетрадиційна, незвичайна. За часів окупації Західних Земель Польщею нераз ставав він відважно і хертвоно в обороні нашого народу. І так коли вирішили в Паризі справу наших Західних Земель, поїхав він туди і старався вплинути за поміччу своїх широких звязків перед найвищих громадянських кол на позитивне вирішення цеї справи. За це мстилася на ньому спісля польська влада.

Коли Польща почала дику "паціїкацію" нашого народу, а шпиталі у Львові й інших містах відмовлялися приймати наших важко

побитих селян, митрополит приняв їх - примістив у Юрі, в вільних кімнатах і на коридорах. Там і лікували їх наші лікарі. Коли польська влада руйнувала православні церкви на Коломийщині, він єдиний мав вілвуагу запротестувати й осудити безправство влади в своєму посланні. Польська влада сконфіскувала ті чисма часописів, де воно було надруковано. Тоді ОУН передрукувала його і поширила по всій Галичині, Коломийщині й Волині. Діяльність УВО і ОУН оцінював він словами святого Письма: "Немає більшої любові, як коли хто життя віддасть за другів своїх".

Широ і просто, наче до батька, приходили до нього наши провідні діячі радитися, чи просити про поміч у важливих справах нашого культурного, економічного чи політичного життя. Він чернець і аскет, що заряджував усею греко-католицькою церквою, все находив час і терпеливість займатися, далекими від його основних занять, світськими справами. Ще й визнавався в тих справах докладно і його поради були високовартісні і все найвлучніші. Така настава до нашого громадського життя з "єднала йому беззастережну пошану і любов усіх верстов нашого народу та стягала ненависть і неприємності зі сторони польської влади.

Митрополит був також ширим опікуном нашої культури, зокрема мистецтва і його знавцем. Він оснував і удержував Національний Музей, зібрав там великиі скарби нашого давнього церковного мальарства і вартісну збірку давніх рукописів. Він уладів побут у Львові нашему найвидатнішому тодішньому маляреві, Новаківському, та опікувався його

малярською школою. Багатьом молодим мистцям, що скінчили ту школу, дав змогу студіювати за кордоном. Розквіт нашого мистецтва на Західних Землях перед Другою Світовою війною завдячуємо в дуже великій мірі йому. На малярстві визнавався він так Фахово, що рідко котрий професор Академії Мистецт має таке основне знання. Він став опікуном культури нашої в такій мірі, як був колись князь Ярослав Мудрий, чи митрополит Петро Могила.

Тут заторкнено лише дрібну частину Його діяльності, зацікавлений і прикмет. Його інтелігенція була така пронизлива і всеохоплюча, його батьківська доброта і жертвенна дбайливість у громадській і приватній діяльності така багата, його скромність така правдива і чиста, що його всесторонній і при тому таку гармонійну духовість можна вважати чудом.

СИМОН ПЕТЛЮРА - Він був найбільший з провідників нашого народу під час революції 1917-21 роках, і геройський борець за нашу вічність. Перед Первою Світовою Війною був він замітний діяч і журналіст. Від початку революції 1917 року занявся справами укрінізації війська і творенням укрінських відділів. Згодом став секретарем Цісікових справ у Центральній Раді. Під кінець 1917 року засновував очолював у війні проти більшовиків вілділ війська - Гайдамацький Кін.

Разом з Січовими Стрільцями поборов він у Києві повстання місцевих большевиків. Під кінець 1918 року став він головним отаманом української армії, а весною 1919 року також головою держави. Коли чимало провідників виїздили втомлені і зневірені за границю, він лишився на місці, щоб боротися. Весь час кипіла боротьба наших війск проти великих ворожих сил. Петлюра ясно розумів, що наша боротьба проти Москви ще незалежність нашої держави має не лише переломове історичне значення, але й неменш важне виховне. На випадок, якби наша держава не вдерхалася, наш обовязок, думав він, лишити далішим поколінням таку сильну традицію боротьби за неї, стільки передати їм у спадщині вчинків посвяти і геройства, щоб вони з тієї традиції черпали силу до далішої боротьби і кінцевої перемоги. Як Головний Отаман часто бував він на Фронти, виставлявся відважно на небезпеки, дава приклад своїм воїкам.

Його захоплення боротьбою за нашу державу, його віра в нашу справу, були безмежні, його оптимізм невичерпний. Коли осінню 1919 року прийшла катастрофа, Галицька Армія лежала в тифозній гарячці та зробила перемиря з Денікіном, Дієва Армія змаліла зовсім, і не мала, як Галицька, в що одягтися, а білі "москалі" наступали на неї зі сходу, а поляки безкарно займали частини Волині і Поділля з заходу, — здається, що знайшла опанувача всіх. Однак Головний Отаман не

захистався. Він додавав усім віри в будучину і бадьорости. На засіданні уряду У.Н.Р. вказував він на успіхи нашого воювання, на поширення серед народу національної і політичної свідомості, на його розуміння вартості власної держави, на зацікавлення і розголос, які добула для нашої справи наша вперта боротьба за власну державу серед політиків і громадянств на європейському заході. Він спокійно і зрівноважено намічував шляхи і способи, як далішє вести боротьбу.

Воював він до останньої днини, до якої це було можливе. Коли Армія Української Республіки відступила в Польшу і попала в табори, він висилав старшин в Україну, як організаторів проти большевицьких повстань. Коли він осів згодом у Паризі, почав видавати часопис "Тризуб". Цим часописом додавав охочим розмаху, вказував зневіреним на нашу ясну мету, і зроблену працю, подавав незорієнтованим напрямні діяльності. Так обеднував він духовість нашої еміграції. В 1926 році застрілив його на вулиці Паризу большевицький агент.

Що довший час минає від смерті Головного Отамана, то величнішою і вищою понад дрібничкові закиди стає його геройська постать і ясніше стає його історичне значення його діяльності.

ПОЛКСВІНИК ЕВГЕН КОНОВАЛЕЦЬ - "Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї".

По смерті Петлюри був він найвпливовішим з наших діячів. Під час революції визначився він як комендант Київських Січових Стрільців.

Цей відділ склався по соборницьки з молоді всіх наших земель і віддав неоціненні заслуги в боротьбі 1918 і 1919 роках. По війні зорганізував полк. Коновалець УВО /Українську Військову Організацію/ і був її комендантром. У 1929 році перетворено її на ОУН. Він був її комендантром аж до смерті.

ОУН /Організація Українських Націоналістів/ була вже відмінником нового погляду, була політично-військова організація. Вона виховувала відважних, твердих і нєвтомно ділливих борців за державу. Обі згадані організації прислужились вирішально для розвитку Західних Земель. Вони вели безупинну підпільну війну проти окупанта - Польщі та перешкодили гнучкохребетникам, зневіреним у сили нашої нації, осулювати уггодову партію. Обі організації не допустили до розтрати великого політичного капіталу - факту, що існувала кілька років наша соборна і незалежна Держава і що наш народ пролив у обороні її неї море крові. Обі вони по черзі виховували наш народ на Західних Землях у непримиреному державницькому дусі, саме тою невідмінною боротьбою з окупантами! Ця боротьба вимагала все нових жертв. Їх шанував народ як героїв:

Ця підпільна боротьба все на ново хвилювала наш народ, потрясала ним, розбуджувала совість у тих, що хотіли спокійно живати свій хліб. Так не лише ширилася і усталювалася серед мас політична свідомість і зрілість та почуття національного обов'язку, але й здатність до боротьби і жертв. Так продовжали УВО і ОУН на Західних

Землях боротьбу за нашу державу аж до другої світової війни.

Вони підготували участь молоді Західних Земель України у боротьбі Карпатської України і створення під час 2-ої світової війни дивізії УНА /Української Національної Армії/ та УПА.

Полковник Коновалець ставався поширити діяльність ОУН та-
кож на Східні Землі України і мав помимо жахливого терору в большеви-
цькій державі деякі успіхи. В 1938. році згинув він - на передодні 2.
світової війни в Ротердамі від большевицької бомби. -

ГЕНЕРАЛ ЧУПРИНКА - ШУХЕВІЧ .

У юнацьких літах був він бойовиком УВО і ОУН.- опісля бор-
цем за волю Карпатської України. Під час другої світової війни в 1943.
році очолив і провадив боротьбу УПА проти большевиків і німців і проти
самих большевиків 6 років /1944 - 50/. Не лиш військовий провід був у
його руках, але й політичний, бо його вибрали головою секретаріату У.
Г.В.Р..- Він виявив великий військовий, організаційний і політичний та-
лан. Він уладив 5"їзд поневолених Москвою народів / в околицях зай-
нятих УПА / та нав"язав з ними співпрацю. Хоч сам партійний він добре
розумів, що партія це лише частина нації. В УПА пріймала участі кв-
та мнощль різних переконань а в більшості безпартійна. Ген. Шухевич.
дбав, щоб УПА була всеармія і не партійна. Він бажав також підбити

розварені еміграційні групи і відлами, бо не пора на дрібні сварки, коли всіх сил потрібно для боротьби з ворогом.

Генерал Шухевич так удачно керував повстанчою армією, умів так в пору вводити в діло великі рішення й важливі організаційні зміни, що УПА мимо несвітського терору вдерхалася і зуміла зберегти організацію. Ніколи в світовій історії не мало ніяке військо таких важких умовин, як мала УПА. Безоглядний підступний ворог уживав цілими роками найбільш нелюдських, диких способів, щоб знищити УПА, - але це ворогові не вдалося. Населення України і чужинецький світ слідкували за боротьбою дикої влади з горсткою героїв. Хоч в боротьбі згинуло немало старшин і вояків УПА, - згинув у березні 1950 року і сам командант герой. Невдачі московської влади додавали всьому нашему народові в краю і за кордоном відваги й гордості. Рівною додавали вони сил і відваги всім народам, що стогнути у ярмі московської большевії.

ТЕПЕРІШНЯ УКРАЇНА Й ЕВРОПА.

Наша війна проти Московщини обороняє також Європу. Ніхто, крім нас не веде з Москвою затяжної війни. Московські сили буди вільні в 1919 році для вмаршу на захід Європи, як би не наша армія і селянські повстання. Тоді в Угорщині захопили були владу комуністи, - в Німеччині, по подавлю перед тим програла війну бушували робітничі неспокої.

Сербія була підмінована комуністичними організаціями, у багатьох містах Італії захопили були владу робітничі, комуністичні комітети. В таку догідну для червоної Москви пору лише затяжна війна з нашою армією і селянські повстання на Україні перешкодили втрасти на захід Європи.

Європейські держави не розуміли цього, вони не дали нашій армії не лише стрілова але й виряду і ліків - і тому половина наших армій вигинула на тиф і ворог зайняв Україну. -

Сила, чику розбурхав, зорганізував і вишколив полк. Коновалець виступила під час другої світової війни проти червоної Москви. Це була повстанча діяльність УПА. Наявність руху УПА мимо довгорічних старань Москви здавити його є для неї поважний клопотом. Є він теж доказом для світових держав, що у війні будуть вони мати союзників, - а буде це війна за само існування європейського типу культури. -

В"язні Українці в таборах пригусової праці, що творять там понад 60% усіх в"язнів організуються і ставлять вимоги до управи тaborів у справі всяких племен. Наші групи найкраще зорганізована й найбільша тайком дає почин до організації страйку. Такі страйки й бунти, - перші від коли існують табори відбулися у низці тaborів в останніх роках. Управи тaborів здавлювали страйк в кровавий спосіб, однаке виконували опісля вимоги страйкарів.

Ці бунти є черговою нашою лекцією для провідних держав, що одно зі слабих місць Московщини є табори невільничої праці.

За почином УПА створено об'єднання еміграції народів поневолених Московщиною для спільної боротьби за визволення. Називається воно: антибільшевицький Бльк народів /А.Б.Н./. - Рушіяли є наші діячі. -

ПІСЛЯСЛОВО

З цього нарису бачимо, що серед нашого народу був все поділ громадської праці.

В княжих часах, у пору, коли одні вакко боролися з кочівниками, люди в спокійніших околицях служили справі культури. Там повставали міста, величаві церкви, там переписували книги і повставали твори мистецтва.

Те саме було в козацькій добі. Козаки обороняли народ і в спокійніших західних містах була пильна праця для культури. Високі школи в Острозі і Львові дали народові нову інтелігенцію, нову провідну верству, що піднесла народ на витці шабель культури.

Тепер бачимо подібно: Вся Україна під ворокою окупацією чекає пасивно боротьби, - однаке частина нації живе серед вільного світу - це є її еміграція. Вона пічим не загрожена, хиба внутрішнім ворогом - збайдуженням.

Глядіть - юначе, юнчико, щоб Ви не стали такими, - щоб Ви все леліяли в Ваших душах рішення: як на йпродуктивніше працювати для рідної справи. Цого рішення потрібно не лиш Рідному Краєві, але й самій же еміграції, - бо вона пропаде без людей активних, стало заінтересованих рідними справами.

КІНЕЦЬ.